

Aanwinsten

1 Mei—1 September 1953

AFDELING SCHILDERIJEN

Michiel Sweerts, (1624-1664), Portret van Hieronymus Deutz.

Twee miniatuurportretjes toegeschreven aan

J. C. Le Blon plm. 1700.

Legaat van Mr. Dr. P. G. van Tienhoven.

Jacob de Wit, Dessus de porte met symbolische voorstelling (1746).

Legaat van Mr. Dr. P. G. van Tienhoven.

AFDELING BEELDHOUKUNST EN KUNSTNIJVERHEID

BEELDHOUKUNST

Twee beeldjes voorstellende Neptunus en Mars. Neptunus gesignd: *W. H. van de Wall*, 1757.

ZILVER

Grote rechthoekige plaquette van gedreven zilver, voorstellende: Minerva met de Muzen.

Door *Paulus van Vianen*, 1604.

Drinkschaal op voet van gedreven zilver. In de schaal het oordeel van Paris. Op de dekplaat stam en voet kwabornament, landschappen in de uitgespaarde vakken.

Door *Paulus van Vianen*, 1607.

Rechthoekige plaquette van gedreven zilver met de voorstelling van het oordeel van Paris naar de graveure van Marc Antonio Raimondi.

Duits, 2de helft XVIIe eeuw.

Geschenk van de Commissie voor photoverkoop.

CERAMIEK

Pruikenpoederstrooier.

Weesperporselein, 2de helft XVIIIe eeuw.

Geschenk van de Commissie voor photoverkoop.

Trekpotje, gemerkt M.O.L.

Oud-Loosdrechtsporselein, 1774-1782.

MEUBELN

Bureau met marketerie van ebben, satijn, olijf en andere houtsoorten op vurenhouten kern.

Frans, omstreeks 1700.

Secrétaire belijmd met palissander, rozen, satijnhout en mahonie op eiken-kern.

Nederlands, omstreeks 1780.

Spiegellijstje van ivoor, 2de helft XVIe eeuw.

Een paar wandarmen van verguld koper.

Nederlands, 2de helft XVIIIe eeuw.

Een paar consoles van lindenhout.

Nederlands, 2de helft XVIIIe eeuw.

Wapenbord met de gecombineerde wapens van Haersma, Glinstra, Scheltinga, Bouricius.

Nederlands, 2de helft XVIIe eeuw.

Legaat van Mr. Dr. P. G. van Tienhoven.

NEDERLANDS MUSEUM VOOR GESCHIEDENIS

Vlag van wit katoen, beschilderd met de Nederlandse leeuw en het opschrift 'WILLEM DEN EERSTEN SOUVEREIN VORST DER ZEVEN PROVINTIEN': gelegheidsstuk uit 1814; overgedragen door het Nederlands Openluchtmuseum te Arnhem.

Ovale zilveren tabaksdoos met het opschrift 'OP HET EILAND DECIMA JAPAN', en de initialen 'H : T :', zijnde die van Hendrik Thomsen, die in 1730 als opperchirurgijn op Decima geplaatst werd.

Japans, omstreeks 1750.

Portretten van Ds. Johannes Uyttenbogaert (1557-1644) predikant te 's-Gravenhage en zijn tweede echtgenote Maria Petitpas, gedateerd respectievelijk 1632 en 1637, door *Michiel Janszoon Mierevelt* (1567-1641).

RIJKSPRENTENKABINET

TEKENINGEN

B. van Orley (?), Ontwerp voor een monument voor Margaretha van Savoie. Haar vier kwartieren zijn op de lijst aangebracht. Pentekening.

Dirck Crabeth, Manskop, voorstudie voor een stichtersportret in een venster (afb. Oud-Holland, 1953, p. 3).

Lambert Lombard, Diverse schetsen met de pen.

Jan van Goyen, Studieblaadjes met figuren (uit zijn vroegste tijd). Pentekening.

J. G. van Bronckborst, Christus met het kruishout, aanbeden door knielende figuren. Rood krijt.

A. van Dijke, Studie voor het portret van Nic. van der Borch (Rijksmuseum cat. 856). Zwart krijt.

Jan van Kessel, Vlinders en andere insecten, Aquarel.

Rembrandt van Rijn, David redt het leven van Saul. Pentekening.

Michiel van Huysum, Twee stillevens met vruchten. Aquarellen.

Jacob Cats, 1783, Grazende koe; staande koe in een weide. Aquarellen.

Jan Gregoor, Twee zelfportretten, 1953; stilleven met appelen. Gekleurd vetkrijt.

A. van der Spoel, Instantannees. Penschetsen.

Michel Angelo, Schets voor het ruitermonument van Hendrik II van Frankrijk. Zwart en wit krijt.

Aangekocht uit het legaat Bierens de Haan met steun van de Vereniging Rembrandt en van Douairière de Geer van Jutfaas, geb. Baronesse Röell van Hazerswoude.

Leandro Bassano, Jongenskop en profiel (Venetiaanse Tentoonstelling T. No. 5).

P. Veronese, Coriolanus; Mucius Scaevola. Tekeningen met zwart krijt, pen en penseel (witte hoogsens) op blauw papier.

Venetiaanse school omstreeks 1750, Schetsboek. (Venetiaanse Tentoonstelling T. No. 39).

G. B. Tiepolo, Zwevende engel. Zwart en wit krijt op blauw papier.

Spaanse school, omstreeks 1650, Hemelvaart van Maria. Gewassen krijttekening.

M. B. Ollivier, Zittende dame met waaier. Aux trois crayons.

E. Bouchardon, Ontwerp ener penning op het gelukkig herstel van Lodewijk XV (1744). Rood krijt.

Eng. Delacroix, Arabier voor zijn huis. Aquarel.

Aangekocht met steun van de Vereniging Rembrandt

J. L. A. Th. Géricault, Karakterkop. Zwart krijt.

—, Twee studiebladen met paarden.

Camille Pissarro, Studie in een bos. Potlood.

E. H. G. Degas, Damesportret. Olieverf op papier.

Sir David Wilkie, 1817, Landelijk interieur met een spinnewiel.

William Holman Hunt, The Terrace, Berne. Aquarel.

Peter Vischer, Staand manlijk naakt. Penseeltekening.

J. C. Zick, 1775, Rivierdal met hoge bergen op de achtergrond. Aquarel.

M. Liebermann, Voorover neigende vrouw. Zwart krijttekening.

Geschenk van de erven van wijlen den heer F. Koenigs

PRENTEN EN GEILLUSTREERDE BOEKEN

J. B. Corot, Les Jardins d'Horace. Cliché-verre.

E. Delacroix, Weislingen, prisonnier de Goetz. Litho.

—, Femmes Arabes. Litho.

—, Groupe d'animaux. Litho.

—, Cheval sauvage. Litho.

—, Frère Martin serrant la main de Goetz. Litho.

—, Goetz de Berlichingen écrivain ses mémoires. Litho.

E. Delacroix, Tigre en arrêt. Cliché-verre.

M. Denis, Jong meisje bij haar toilet. Kleuren-litho.

—, Allégorie. Kleuren-litho.

—, Le Chevalier n'est pas mort à la croisade. Kleuren-litho.

M. Desboutin, Zelfportret. Ets.

—, Portret van Edgar Degas. Ets.

Jean Duclos, La reine annonçant à Mme de Bellegarde des juges, et la liberté de son mari. Ets, 1e staat.

A. Dürer, De babylonische vrouw uit de 'Apocalypse' (B. 73) Houtsnede, proefdruk.

J. L. A. Th. Géricault, Cheval que l'on ferre. Litho.

—, Officier d'artillerie commandant la charge. Litho.

F. Goya, La Division de place, uit 'Les Taureaux de Bordeaux'. Litho.

J. D. A. Ingres, Gabriel Courtois de Pressigny. Ets.

J. F. Millet, La précaution maternelle. Cliché-verre.

—, Le Semeur. Litho.

G. B. Piranesi, Carceri, titelblad en blad VI, XII, XVI. Ets.

C. Pissarro, Prairie et Moulin à Osny. Ets, 1e staat.

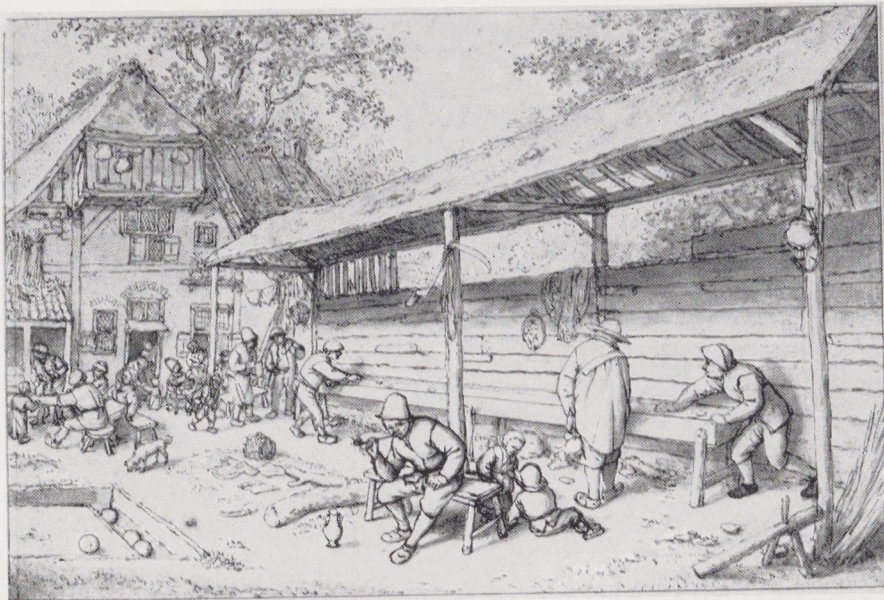
Moderne Nederlandse grafiek van:

J. Bezemer, Debora G. Duyvis, R. van Rossum, W. J. Rozendaal en Reyer Stolk.

Geïllustreerde boeken:

Livre d'Heures à l'usage de Bourges, Simon Vostre 1508 (Bohatta 60).

G. B. Piranesi, Lapidés Capitolini sive Fasti Consulares triumphalesque Romanorum, 1761.

Adriaen van Ostade, *De Klosbaan, Gewassen Pentekening*

Een tentoonstelling van de tekeningen, etsen en enige schilderijen van Adriaen van Ostade uit het bezit van het Rijksmuseum en het Rijksprentenkabinet wordt gehouden in de tentoonstellingszalen van het Prentenkabinet van 15 October—15 December.

Bulletin

VAN HET MAURITSHUIS

Ter inleiding

In het eerste nummer van dit bulletin heeft de Hoofddirecteur van het Rijksmuseum al aangekondigd, dat hierin ook plaats zal zijn voor mededelingen van het Mauritshuis. Deze gastvrijheid stel ik op hoge prijs en ik verbeug me, dat er aldus de gelegenheid bestaat enkele malen 's jaars in ruime kring te berichten over de aan mij toevertrouwde verzameling. Het Mauritshuis heeft na de oorlog belangrijke aanwinsten verkregen, het museum werd gereorganiseerd, beroemde schilderijen gerestaureerd, onze kennis omtrent het oude bezit heeft zich in enkele gevallen verrijkt. Ik meen, dat de vele vrienden van het Mauritshuis hierover gaarne iets zullen horen en dat hierdoor ook het in sommige kringen nogal verbreide misverstand, dat dit museum een volkomen afgesloten en statische verzameling herbergt, zal worden weggenomen. Ook het Mauritshuis leeft en wenst niet uitsluitend te teren op verworven vermaardheid.

A. B. DE VRIES

Een portret van Pieter Pietersz. uit 1597

door A. B. DE VRIES

De jongste aanwinst van het Mauritshuis betreft een portret in medaillonvorm met de beeltenis van een oudere man (paneel, Ø 42 cm). Het draagt de datum 1597. Er zijn weinig portretten in de jaren van voor 1600 in Holland geschilderd die een zo sterke indruk maken, een indruk, die niet verflauwt bij veelvuldig en aandachtig bekijken. Er moet een bijzonder gelukkig contact hebben bestaan tussen voorgestelde en kunstenaar en derhalve is het te betreuren, dat we het model niet kunnen identificeren. Gaan wij op de gelaatstrekken af, dan zouden wij aan een humanist, althans aan een geleterd man willen denken. De doorleefde kop, de wat vermoeide, maar geestige ogen met de ietwat vragend opgetrokken wenkbrauwen schijnen hierop te duiden. Bepalen wij ons eerst tot de voorgestelde, dan moet vermeld worden, dat aan de rechterzijde van het medaillon vroeger de inscriptie te lezen is geweest: AE S. MEAE 60. In 1879 werd dit portret te Weenen geveild als A. Moor (verz. K. Fruhwirth, cat. No. 29), vervolgens kwam het in de collectie Figdor, waar Frimmel het heeft gezien. Hij publiceerde het in zijn 'Kleine Galeriestudien', N.F., IV, blz. 22-23. De achtergrond was toen zwaar overschilderd en de beide inscripties links en rechts op de achtergrond waren met lichte verf opgehaald. In de veiling van de collectie Figdor (cat. III, No. 63) werd het aan een kunsthandelaar toegewezen en dan blijkt na schoonmaak, dat het portret een lichtgrijze fond bezit, waarop de inscripties in donker-grijze verf zijn aangebracht.¹ Toen het onlangs, na mij niet bekende omzwervingen, door een Haags kunst koper te New-York werd verworven, bleek het opschrift met de aanduiding van de leeftijd, dat al voorheen niet meer zo duidelijk herkenbaar was, weggepoetst te zijn. Wezenlijk is dit niet, doch wel te betreuren. De merkwaardige formulering 'Aetatis meae' was voor Frimmel aanleiding om aan een zelfportret te denken en hij dacht indertijd aan Jacob Willemsz. Delff. Wij kennen echter diens uiterlijk door het schilderij in het Rijksmuseum (cat. No. 771) en mogen derhalve alleen al om die reden de identificatie verwerpen. Is het echter noodzakelijk om aan een zelfportret te denken? De wijze van uitbeelding en in het bijzonder de blik geven hiertoe geen aanleiding en hoewel ik er tot dusver niet in ben geslaagd een voorbeeld te vinden, waaruit zou blijken, dat 'meae' gebruikt werd, zowel voor zelfportretten als voor conterfeitsels van opdrachtgevers, mag niet zonder meer worden verworpen, dat een geportretteerde, ook al is deze niet de kunstenaar, zich zelf als het ware voorstelt.

Blijven wij op dit ogenblik nog in het ongewisse over de voorgestelde, over de kunstenaar kan op stijlcritische gronden iets meer worden gezegd. Er kan wel geen twijfel over bestaan, dat dit portret van typisch Noord-Nederlandse makelij is en dat de schilder gezocht moet worden in de kring der Amsterdams-Haarlemse schilders van de late XVIe eeuw. Ook mogen wij er van uitgaan, dat de kunstenaar een portrettist van professie was, daar hij zich met bijzondere toewijding tot de psychische weergave van zijn model heeft gezet. Tot dusverre werd de naam van Cornelis Ketel genoemd, doch bij nauwkeurig onderzoek blijkt deze niet te voldoen. Ketel, wiens oeuvre wij enigszins kunnen overzien, werkt in die jaren met kleine toetsen en licht-

*Pieter Pietersz.,
Mansportret*

vlekken, terwijl onze schilder de kop monumentaal heeft neergezet en deze door grotere lichtvlekken en nadrukkelijke penseelstreken in detail heeft uitgewerkt. Een vergelijking met het schilderij 'Zes Staalmeesters der Lakenhal' van 1599 uit het Rijksmuseum (cat. No. 1878) wijst, naar het mij voorkomt, op de schilder van ons portret, waarbij in het bijzonder gelet moet worden op de beeltenis van de linkse figuur boven (zie afb.). Beide koppen hebben in de behandeling van ogen, neus en in de schildering van snor en baard veel gemeen en bovenal zijn zij met dezelfde indringende scherpste waargenomen. Waar de schilder zich kon concentreren op één persoon, heeft hij nog meer bereikt dan in het stuk, waar zes figuren zijn aandacht vroegen.

Het regentstuk in het Rijksmuseum staat op naam van Aert Pietersz., maar al jaren geleden meende ik er de hand van Pieter Pietersz. in te moeten zien.²

Beiden waren zoons van Pieter Aertsen en beiden hebben zich op het portret toegelegd. Thans ben ik niet meer zo zeker als vroeger het werk der beide broers duidelijk te kunnen onderscheiden, al blijf ik er toe neigen Pieter als de begaafde der twee te beschouwen. Het is dan ook om die reden, dat ik het zojuist verworven portret aan Pieter Pietersz. zou willen toeschrijven. Een vergelijking met het door Aert Pietersz. gemonogrammeerde en 1599 gedateerde korporaalschap van Kapitein Jan de Bisschop

Pieter Pietersz.,
Detail uit de
'Staalmeesters
der Lakenhal',
Rijksmuseum
Amsterdam

en luitenant Pieter Vinck (Rijksmuseum, cat. No. 1876) ondersteunt, naar ik meen, mijn zienswijze. Pieter Pietersz. werd in 1540 te Antwerpen geboren, in 1574 als schilder te Haarlem vermeld, in 1585 te Amsterdam, waar hij in 1603 is overleden. Van Mander schrijft over hem 'die een seer goet meester is gheweest / volgende seer 'de manier van zijn Vader / en Meester: doch veel hem tot conterfeyten nae't leven 'begevende / dewijl weynigh groote wercken binnen zijnen tijt voorquamen'. In de ogen van zijn tijdgenoot Van Mander begaf Pieter Pietersz. zich door het schilderen van portretten noodgedwongen op een zijpad der kunst. Dit waren immers geen 'groote wercken'. Het nageslacht verkiest echter die menselijke, realistische beeltenissen boven de manieristische composities uit diezelfde tijd. Meer dan tien jaren voor Frans Hals heeft Pieter Pietersz. een portret geschilderd met een zekerheid en durf, dat – zie ik het goed – een verrassing mag worden genoemd.

1) *Pantheon*, 1931, VII, p. 183 en XXVI. 2) A. B. de Vries, *Het Noord-Nederlands Portret in de 2e helft der XVIIe eeuw*, Amsterdam, 1934, p. 70.

Morgenstond en Avondstemming door Aert van der Neer

door A. B. DE VRIES

Het mag verwonderlijk heten, dat Aert van der Neer in het Mauritshuis onvoldoende was vertegenwoordigd. Alleen het fraaie, kleine ijsgezicht (inv. No. 707), in 1924 verworven, doet de schilder recht wedervaren, doch zijn maanlandschap (inv. No. 682) kan Van der Neer in het Mauritshuis nauwelijks waardig worden genoemd. Onlangs deed zich de gelegenheid voor een 'paar' te verwerven en daar een scheiding der bij elkaar behorende schilderijen te betreuren zou zijn, werd tot aankoop van beide stukken besloten.

Aert van der Neer (1603-1677) staat te boek als de schilder der 'maneschijntjes' waaraan hij dan ook in het bijzonder zijn populariteit dankt. Met dit onderwerp verbinden zich veelal romantische associaties; ook illusionistische belichtingen, of die welke daarvoor worden gehouden, wekken bewondering, omdat deze als een bewijs van groot vakmanschap worden beschouwd. Maar Van der Neer was noch een romanticus, noch een schilder van kunstmatige lichteffecten. Hij bewondert de natuur, zoals deze het licht van een ondergaande of opkomende zon ondergaat, als ook van een zilverige maan. In zijn landschappen ontladde hij niet zijn gemoed, hij wekt de natuur tot het stille leven van ochtendstond of avondstemming. In zijn beste werken kan hij dan zeer poëtisch zijn.

De verworven Ochtendstemming is coloristisch exceptioneel. De roze, door de opgekomen, maar niet zichtbare zon, gekleurde wolken, verlichten een deel van de horizon en weerspiegelen zich in het stille water. De huizen en bomen aan de oevers, de voorgrond hebben het nog effen licht van de juist opgetrokken nacht. Het licht zelf verwekt de kleur in een rijke schakering van in elkaar overlopende tonaliteiten. Kleur en atmosfeer zijn tot een kostelijke eenheid vergroeid. Ook in het pendant ondergaan wij de stemming door de subtiel waargenomen spelingen van het licht. De oeverrand rechts, zeer dun geschilderd, bijna als met penseel getekend, doet even aan tekeningen van Rembrandt denken, die onze schilder gekend kan hebben, ook al is hij nauwkeuriger en minder driftig in zijn streek.

Van der Neer heeft als menig vakgenoot te veel geschilderd, maar in zijn beste werken is hij een kunstenaar, wiens picturale kwaliteiten hoog moeten worden aangeslagen. Hoe verschillend ook hun temperament is geweest en hun verhouding tot de natuur, in coloristisch opzicht bestaat er in weinig opzicht verwantschap met landschappen van Rubens. Dit geldt zeer zeker voor dat met de roze gekleurde ochtendhemel, hierboven vermeld.

Omtrent de datering van zijn schilderijen tasten wij in het duister. Zijn vroege stukken zijn als zodanig te herkennen, maar nadat hij eenmaal zijn eigen stijl heeft ontwikkeld, biedt een chronologie moeilijkheden. In ons geval menen we, dat de kunstenaar deze rijpe werken omstreeks 1650-1655 zal hebben vervaardigd.

De beide schilderijen (H. d. G. 53 en 54; paneel 63 45,8; beide gemonogrammeerd) bevonden zich in de XIXe eeuw in de verzamelingen van Baron Verstolk van Soelen, Thomas Baring en de Earl of Northbrook. Uit de collectie van de Heer E. Veltman gingen zij thans over aan het Mauritshuis.